

2

Nahmanides, ca. 1195 - ca. 1270.

ספר

חידושי הרמב"ן

על הש"ס /

השלם והמפואר
לרבינו משה ב"ר נחמן ז"ל

על סדר
זרעים מועד

יצא לאור מחדש, בתנ"ח מדויקת, בתוספת אלפי תיקונים והשמטות
הצנועה, והדפסת כל הליקוטים מספר תורת האדם וההשמטות על
מקומם, מתוך ספרים עתיקים ומדפוסים ראשונים וליקוטים
משיטה מקובצת, והכל בהדפסת חדשה באותיות
מאירות עינים, ובתוספת אלפי מראי מקומות,
מפוסק ומקוטע בצורה חדשה וברורה
ובפיענוח אלפי ראשי תיבות.

אשר לא היה עדיין בבושם הזה,
כאשר עיניכם תחזוהו מישרים

יצא לאור על ידי
מכון הפארת התורה

פעיה"ק ירושלים תוכב"א
שנת תשנ"ז לפ"ק

3

גדול הוא בשלמא אי אשמעינן המוציא שפיר אלא השתא מאי קמ"ל במוציא דכ"ע לא פליגי, והך סברא ודאי איתא.

אלא מיהו כיון דאשכחן במילה ושחיטה ולולב דמברכין על וכן במקצת מצות אחרות שלא הוזכרו כאן בגמרא ומקצתן שנוסח ברכותיהן בלמ"ד וכדקתני ברייתא (לקמ"ן ב) דמברך לישב בסוכה על כרחנו יש לנו ליהן טעם אהר דבבר.

ועוד למה שאלו כאן מאי מברך בביעור ולא שאלו שאלה זו בשאר כל המצות ולא נחלקו על כולן סתם דמר לימא על ומר לימא (לבער) [בלמ"ד], מדקא מפלגי בהך ודאי ללמד עליה ועל כיוצא בה נאמרו הדברים ואינו כלל לכל המצות כולן.

ולשינון אחר כתב הראב"ד ז"ל בשם הרב רבי משה בר"י יוסף ז"ל דמשום הכי לא מברכינן לבער דמשמע מצוה שאין לה גמר אלא חייב לעשותה תדיר כגון הנחת תפילין וציצית וכיוצא בהן. אבל מצוה שעשייתה בפעם אחת גמר מלאכתה, כגון ביעור ונטילת לולב ומילה ושחיטה כלן מברכין בהן על.

וקשיא לי שהרי נר חנוכה מברכין עליה להרליק ואע"פ שעשייתה גמר מלאכה. אלא שרבינו תם ז"ל אמר דהואיל וצריכה שמן כדי שתהא דולקת משקיעת חמה עד שתכלה רגל מן השוק כמו שאין עשייתה גמר מלאכתה, ואינו מחזור.

ובתקינת שופר נמי הורה רבינו האי אביהן של ישראל שהלכה רווחת היא לשמוע קול שופר ולא על שמיעת ולא על תקיעת. ועוד דלפום גמרא אכילה מצה ומרור מברכין עליהן לאכול ולא על כדבעינא למימר קמן. ועוד דתניא בתוספתא בשלהי מכלתין (פ"י ה"ה) איוו היא ברכת הפסח ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הפסח, איוו היא ברכת הזבח ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח, והני כולהו מצות שעשייתן גמר מלאכתן הן ואע"פ כן אין מברכין עליהן על. ועוד כל טעמא דלא אתמר בגמרא ולית ליה עיקר לא צייתנין ליה דהא בגמרא אמרינן בלבער לא פליגי.

74 ואני אומר שכל מצוה שאדם יוצא בה לכתחלה על ידי אחר כגון ביעור קבעוה בעל וכן שחיטה ומילה שאפי"ן אבי הבן שמצווה למול את **בנו** אם רצה והביא לו מזהל שמל אותו יוצא ידי חובתו. וכן בשחיטת הפסח וקדשים שאין כל אחד שוחט פסחו וקדשיו, אלא העושה לשמו, וכ"ש שלוחו של אדם בכולן כמותו. והוא הדין

להפרשת תרומות ומעשרות וחלה ככולן מברכין על וכן כתב רב אהא משבתא ז"ל בשאלתא דפסחא, וכן במניח עירובין מברך על מצות עירוב כדברי מקצת ראשונים ולא כדברי האומר להניח, וכן כל כיוצא בהן, אבל מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי שליח כגון תפילין וציצית ושיבת סוכה וכיוצא בהן מברכין עליהן בלמ"ד בכל שברכתן עובר לעשייתן. ואי"ת הרי הדלקת נר חנוכה שאפשר לעשותן על ידי שליח ומברכין עליה להרליק, יש לנו לומר שאני התם שההדלקה מצוה עצמה היא שעושה מצוה זו ואחמר בפרק במה מדליקין (שבת נג, א) דצריך לאישתתופי בפריטי ואינו יוצא אלא בשל עצמו. ועוד כיון שהרואה נמי מברך הו ומצוה לראות משום פרסומי ניסא קבעוה בלמ"ד.

וכן תקיעת שופר השמיעה היא המצוה ומברך לשמוע שאי אפשר לעשות על ידי שליח, וזה שאנו מברכין על מקרא מגילה, לפי שאינה דומה לשופר, שכאן על קריאתה הן מברכין ללמד שאם לא שמע קריאת תיבות לא יצא, וכיון שעל מקרא הוא מברך ואפשר לצאת מן המקרא ע"י שליח לפיכך תקנו בה בעל. וספירת העומר שמברכין על מפני שכבר נקרב העומר והם מוניין ממנו ולא מוניין לו ראוי לתקן על כפי מה שנהגו, וגם זה מדרך זה שאמרנו.

ופירוש הסוגיא כך הוא, בלבער כ"ע לא פליגי דלהבא משמע הילכך במצות הקבועות עליו לדבריו הכל כך הוא מברך. ולא דוקא בלבער אלא כגון לבער כלומר בלמ"ד, כי פליגי בעל מר סבר מעיקרא משמע הילכך לא מברכינן הכי לעולם, ומר סבר להבא נמי משמע הילכך אין מברכין אלא בעל. שלמדנו מטופס ברכה שני דברים שבה שאין קביעותה עליו בלבד ושהוא להבא, וזהו שלא נחלקו בשאר כל המצוות אלא בביעור וממנו אנו למדין לכיוצא בו.

וזדהו שהקשו עליה ממילה היכי נימא נימא למול לא סגיא דלאו איהו מהיל, כלומר דהא מצוה דלא רמיא עליה כלל היא, ובכה"ג מודינא לך דבעל מברכין אע"פ שלא למדנו מן הלשון שהוא להבא משום דלא אפשר לן לברך בלמ"ד. אבל ביעור עליה דידיה רמיא אלא שאם רצה לעשות ע"י שליח עושה, וכשהוא עושה אותה מברך לבער, אבל כשנעשית ע"י שליח ודאי מברך על ביעור לכ"ע דומיא דמילה ושחיטה. ואקשינן אבי הבן מאי איכא למימר דאיהו נמי עליה רמיא ואפשר לעשותה ע"י שליח. ופריק אה"ן, אבל למ"ד על ביעור אפי"ן [מי שאינו] אבי הבן נמי על המילה הוא מברך, זהו עיקר מחלוקתם ככאן, ולפי שיטה זו פסקו והלכתא על ביעור.

וייב לפרש בלבער דכ"ע לא פליגי כו' כפשטה לומר דמצי לברוכי לבער לדברי הכל. אלא מיהו היינו סברא

ד) בשמן שהדליק משלו. פ"י ובוה לא שייך שליחות.
ה) תמיהו דהא הרואה אינו מברך אלא שעשה נסים ושהחיינו. ואולי כונתו דמכיון שהרואה נמי מברך א"כ כשיעשה שליח להדליק לא יקיים כל המצוה וחשיב כמו א"א לקיים ע"י שליח. ואף דאפשר לעשות שליח להדליק ואח"כ יברך על הראי' שעשה נסים לא שכתא כיון דאיא לקיים כוליד ע"י שליח, ורחוק, וצ"ע.

ענין של
שבת בא
ענין של
ענין של
לבער
בשורתו
ברשותו
ישראל
הרבייהו
בתיכם
מצאת
אחרת
חמץ
אמרה

חמצו
ביעור,
ישראל
אצלו,
אסור
יכונתה
הרודהו
ודבר
שהוא
ית לא
הוא.
ליו גל
טר לו
טיבטל
בריהם
חמץ.

שמייה
שמייה
פליגי
לברוכי

פליגי
ותירץ
פירוש
צ"ל לא
חכם,
ל"ה),
מוציא
אדם

5
Anav, Jehiel ben Jakutiel ben Benjamin, 13th cent.

תניא

רבתי

לרבי יחיאל ב"ר יקותיאל הרופא
ממשפחת הענוים

פסקי הלכות, דינים ומנהגים

יר"ל עפ"י כתבי-יד ודפוסים ראשונים
בתוספת מבוא, ציוני מקורות,
השוואות, הערות, ביאורים ונספחים

מאת

הרב ישראל בראון

הוצאת מוסד הרב קוק • ירושלים

נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה¹³.

כתב בעל הדיברות¹⁴, נהגו להדליק נר חנוכה בבית הכנסת, ויש מקומות שנהגו להניחה על הפתח ויש שמיניחין אותה באמצע בית הכנסת¹⁵. ומנהגינו להדליקה בבית הכנסת, ושמא נהגו להדליקה עבור האורחים ועבור מי שלא יהיה לו שמן להדליק נר חנוכה. אבל מורי הרב חביבי ז"ל היה נמנע מלהדליקה בבית הכנסת כדי שלא לברך עליה, אבל אם היו אורחים ישנים בבית הכנסת היו האורחים עצמן צריכין להדליקה, דקיימא לן¹⁶ אכסנאי חיוב בנר חנוכה.

המדליק נר חנוכה צריך לברך וכן הרואה נר חנוכה צריך לברך. מאי מברך, יום ראשון המדליק מברך שלש, ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה, ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה, ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. היכן ציונו, מלא תסוד¹⁷ ומשאל אביך ויגד¹⁸. והרואה מברך שתיים, שעשה ניסים ושהחיינו. ומיום ראשון ואילך ממעט זמן¹⁹.

7 ומצאתי שנמצא במטבע ברכות שטבע רבינו יוסף ז"ל, ברכת חנוכה שטיבעה להדליק טעות סיפר הוא, ואף על פי שככל הספרים כתוב בהם להדליק, חדא, דסגיא להדליקה על ידי שליח²⁰. ועוד, אי דווקא הוא להדליק, מפני מה לא השיב רב פפי לרב פפא כשאמר לו התם היכי (בו) נימא, נימא למול, לשחוט, לא סגיא דלאו איהו מהיל, דלאו איהו שחיט²¹, אמאי שתוק ליה, איבעי ליה למימר נהי דלא סגי דלאו איהו מהיל ושחיט לימא למול ולשחוט, דהא נר חנוכה סגיא לה על ידי שליח ומברכין עלה להדליק²², אלא טעות סופר הוא הטבוע בספרים. ומפורש בירושלמי בפרק לולב הגזול²³, כיצד מברכין על נר חנוכה, ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות הדלקת נר חנוכה²⁴.

והאי דאמרינן²⁵ הו בספינה או שהיה מצאתי בשם רבינו ונר חנוכה אסור בעל עשרת הדיבר לאורה מותר. ומיכ למעוטי שמרות ואי צדקה וכיוצא בהן, מצות נר חנוכה, מ מדליק בה פתילה בקודש ולא מוריד כלום²⁶, וכן אם ד לפי שהרואה אותה שיתפרסם ויתברר : נר חנוכה שהדליק יברך אשר קדשנו כשלא הגיע להינד אנשים הדרים בחצו ולהדליק נר אחר לנ

25 שבת כג, א. 26 שכתב בשם רבינו יצ רבינו יעקב, "דלא הווי הדליק בביתו עדיין א מהמילה "עדיין" משמ לא כפי שכתב רבינו בביתו. אבל במדרכי (י "שלא הדליק בביתו בעצמו", וזה כמו 27 תוספות ר"ד שבר 29 ראה שבת שם. וז הלקט ענין חנוכה ס"י נר אחרת: ור"ן ט, ב שהוא משום היכר. חנוכה דף קטו, א. וז חול אבל תשמיש קד מלשון רבינו, שהמדו המדליקן נרות כנגד

בר"ן פסחים ג, ב ד"ה וקשיא שכתב שבמצוה שאפשר לעשותה ע"י שליח מברך ב'על', ובמצוה שעל כרחו יש לו לקיימה בעצמו מברך ב'ל', וכן פירש בדברי הגמרא (שם ז, ב) "לא סגיא דלאו איהו מהיל, דלאו איהו שחיט" עיי"ש, וכן הביא הרא"ש (שם פ"א ס"י י) בשם ריב"א, וזה גם כוננת דברי רבינו כאן. 21 פסחים שם. 22 עיין בר"ן (שם ד, א ד"ה ומיהו) וברא"ש (שם) שכתבו להרץ את הלשון להדליק בנר של חנוכה, ולפי"ז לא קשה מידי. 23 סוכה פ"ג ה"ד. 24 ועיין בב"י ס"י הרעו ד"ה המדליק, שכתב שנהגו לברך להדליק, ודחה את דברי רבינו יוסף.

חייב בציצית אף כלילה - באורי מהרש"ה. ועיין עוד בשפ"א על התורה (חנוכה שנת תרל"ד ד"ה א"ז), שהביא גירסא זו והקשה בשם זקנו בעל החידושי הרי"ם שהרי לילה לאו זמן ציצית. ותירץ הוא, שע"י מצות נר חנוכה נשאר הארה ורשימה בפתח הבית כל השנה, כמו מזוזה, וזה גם כיום בזמן ציצית. וראה עוד בשפת אמת שם שנת תרנ"ד ד"ה איתא בקדמונים, ובשנת תרנ"ה ד"ה איתא בקדמונים. 13 שבת שם. 14 העיטור שם. 15 מנהג זה מובא באבודרהם (חנוכה ד"ה ומה שנהגו). 16 שבת כג, א. 17 דברים יז, יא. 18 דברים לב, ז. 19 שבת שם. 20 עיין

⑦ Hayyim ben Isaac, Or Zarua, 13th cent.

ספר

תשובות

מהר"ח אור זרוע

למרנא ורבנא חיים אשכנזי
בן מרנא ורבנא יצחק אור זרוע מווינא

ובסופו

הגהות הגאון מהר"ם יפה

נערך מחדש והוגה עפ"י כתבי יד
בתוספת י"ח תשובות חדשות
עם ציונים ומקורות השוואות והארות
תוכן הענינים ומפתחות

מאת

מנחם אביטן

בלאאמו"ר הגאון מוהר"ר משה שליט"א

פעיה"ק ירושלים תובכ"א

שנה השנה"ר לה"ה

כאשר עשה כשכבר. ואע"ג דמשמע לכאורה כמורד במזונות ושב ואמר הרי זן דסגי בהכי¹⁵, מדמסקינא אמילתיה דרב¹⁶ עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון, ולא משני אם נכפוהו עתה לזון מחר ישוב וימרוד ולכך כופין אותו להוציא, מ"מ שמא כל זמן שלא שב למרדו לא חיישינן. אבל בנדרן זה הקל¹⁷ לשוב לקלקולו. ובשלמא גבי מזונות מהני כפייה ואם ישוב למרדו נשוב לכופו לשלם כל המזונות שלא נתן משעת מרדו, אבל מורד מתשמיש לא. ועוד אם יכרח מעבר לים כאשר הראה להראות מחשבתו מאין נכפיהו.

ורבינו שמחה כתב בתשובה¹⁸ על אחד שהכה את אשתו ונתפייס עמה וז"ל, ואם לא יעמוד הבעל בקיום השלשה¹⁹ ויוסיף להכותה ולבוותה, אנו מסכימים להיותו מנודה כב"ד העליון והתחתון ויעושהו ע"י גוים לתת גט ולצוותו עשה מה שישראל אומר לך, כי כן הסכמתי עם חבריי שיהא גט מעושה כדן אפילו לשמואל דאמר²⁰ עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון, הני מילי מזונות שיש בידינו לעשות תקנה לדבר שיורדין לנכסיו וזנין אותה, אבל במקום שאין לעשות תקנה לדבר לא עכ"ל. ועוד האריך הרבה. וכן נראה נמי בנדרן זה שמן הדין היה ראוי לעשותו לכופו ליתן גט וכתובה, ק"ו שלא כפוהו אך פייסיהו ברצי כסף עד שנתרצה. והנה הקשה התוס'²¹ לפרש"י דפירש²² דמאיס עלי שכופין להוציא, מה הועילו חכמים בתקנתן שאמרו גט מעושה בגוים פסול, הלא אכתי תפקיע עצמה מבעלה בטענת מאיס עלי. וחידושו במאיס עלי אין לה כתובה וכו'. משמע דכל עיקר התקנה דגט מעושה דפסול הוא משום כתובה, ובנדרן זה לקח המגרש כתובה ולא נתן²³.
(²⁴ לטהר השרץ בעזרת יושב על חוג הארץ).

המשחרר כי אמרו שאביהן נאנס בשחרור והביאו ראיה לדבריהם¹⁰ וז"ל, דאי לא תימא הכי הא דתנן¹¹ כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, מאי מהני לה, יכול למימר לעידי מודעא אע"ג דמבטלנא לה להאי מודעא לא ליבטל, אלא לאו הכי הוא כיון דבטלה בטלה¹², ע"כ לשון התשובה¹³. ואע"ג שלא הביא ראיה אלא מגט המעושה כדן, מ"מ יש ראיה לנדרן זה, דאפילו אם אמר המגרש לעדים הוו ידעי שאפילו אם אבטל המודעא לא תבטל, מ"מ בטלה היא, אם לא שידעו העדים שבשעת הביטול אנוס הוא. ולכך נראה בנדרן זה דמהני שפיר בטול הנכתב בגט, דאפילו אם אמר להם קודם צווי הכתיבה אנוס אני, זהו לפי שלא נתרצה עדיין בקבלת הממון, אבל כשצוה לכתוב הגט שיש בו בטול מודעה שמא עתה נתרצה כממון כי ראה שאין יכול להרבות עליו עוד ונתרצה בלבבו לגרש בלב שלם כאשר אמר לכתוב בגט. ובספ' ס"ע¹⁴ פי' רבי' שמחה בלשון תיקון שטרות, שתקנו לכתוב בגט מודעי דמודעי, כגון שמסר מודעי ונתגלה לאנס ובא לכופו לבטלה ועתה הוא אומר דעו כי מחמת אנוס הוא מבטלה ולכך אני מוסר מודעא זאת שניה בפניכם, אם ידעו העדים בשעת הביטול כי מאונס מבטלה אינו בטל, ואם לאו אעפ"י שידעו מתחלה באונסו אינו כלום, גם זה ראיה והוכחה לנדרן זה.

ובר מן דין הדעת נותנת אפילו היה כאן עשוי, כי בדין היה, מאחר שכבר מרד בתשמיש ומזונות והלך לו לרומי ועתה אעפ"י ששב ממרדו לפנים, הרי מחשבתו הרעה נכרת מתוך מעשיו, כי למד בורסקי כי אמר להתפרנס מן המלאכה ההיא ברומי הרי שב למרדו. והוא מן הכופין להוציא, מאחר שדעתו לעגנה שנית

סימן קכח

74

זו. וגם מאי שנא הפרשת חלה שיכול לקיים מצותו ע"י שליח, מכל המצות חפילין וציצית סוכה ולולב ואכילת מצה. ושמא שחיטה והפרשת חלה, אין מצוותן אלא שתחזקן העיסה, מדכתיב גבי תרומה⁴ גם אתם⁵ אשמעינן שיעקר מצותה רק לתקן העיסה וליתן חלה לכהן וכן שישחט הנשחט. וכן קידושין עיקר המצוה

תנן האיש מקדש בו ובשלוחו. ואמרינן בגמרא² מצוה בו יותר מבשלוחו, וא"כ בשחיטה ובהפרשת חלה נאמר ב³, ולא יעשה שליח לשחוט בהמתו ולהפריש חלה מעיסתו. וגם לא ידעתי איך ראובן יברך על שחיטת בהמת שמעון או על הפרשת חלה מעיסה שאין הוא מצווה לשחוט בהמה זו ולא להפריש חלה מעיסה

10. ע"י בתשובה"ג שם סי' י"ב. 11. ערכין כא, א. 12. כתשוה"ג שם איתא — דאלת"ה אין לך אשה מתגרשת שלא כרצון כעלה לעולם, שיכול לומר לעידי מודעא ואע"ג דמבטלינא ליה למודעי לא ליבטל דלמא ודאי דמסר מודעא אמודעיה, אלא לאו הכין הוא כיון דבטליה בטליה. וכנראה שכוונת רבינו לתשוה"ג במקורא ול"מ. 13. ע"י ראבי"ה (מהד' דבליצקי חשי"ס סי' תתקצ"א עמ' קל"ד) שהביא תשובה זו וצ"ע שם שנראה שיש שיבוש בדבריו. וע"י בכ"ז ברמב"ם פ"ו מגירושין ה"ט ובנו"כ שם וברא"ש גיטין (פ"ד סי' ר'). 14. = סדר עולם. ולא זכינו עדיין לאורו. 15. כע"ז כי רבינו לקמן סי' רכ"ח גבי הוציא לה שם רע ע"ש. 16. כתובות עז, א. 17. בנדר"דקל. 18. הובאה באר"ז פסקי ב"ק (סי' קס"א) ומשם בדג"א שם (פ"ג סי' י') וכשו"ת בנימין זאב (סי' פ"ח) ובכ"י (אה"ע סי' קנ"ד). ובכ"י שם סיים, ומ"מ נ"ל דאין לסמוך ע"ד סי' אגודה ורבינו שמחה ואר"ז לכפות על דבריהם כיון שלא נזכרו בדבריו שום אחד מהפוסקים המפורסמים ע"ש. 19. בכל המקורות הנ"ל בהער' 18 הגי' השלום. 20. בכתובות שם. 21. שם סג, ב ד"ה אבל. 22. שם ד"ה לא כייפינן לה. 23. המשך התשובה חסר וחבל על דאכדין. 24. מכאן הוא כנראה תחילת תשובה אחרת.

שחה לו אשה מקודשת. וכן בגירושין ובהפרשת תרומה ושחיטת קדשים ובקביעת מזוזה ועשיית מעקה. אבל כתפילין וציצית ואכילת מצה וסוכה ולולב, אין שייך שליחות.⁶

אכן צריך ליתן טעם מאי שנא חליצה דאי אפשר לקיומה ע"י שליח⁸, מגט. ושמא דבעינן חליצה דומיא דייבום, או שמא דכתיב⁹ וחלצה נעלו מעל רגלו¹⁰. ודוקא בקידושין¹¹ מצוה בו יותר מבשלוחו, שאין השליח נהנה מן הקדושין כלום ואדרבה נפסד שנאסרת עליו, אבל בשחיטה והפרשת חלה וכיוצא בהם לא יהא מצוה בו יותר מבשלוחו, כאשר נהגו כל רבותינו וכל העולם אעפ"י שבקיאם בהלכות שחיטה נותנים לחזן לשחוט. וכן יהא גם בהפרשת חלה וללמד את בנו תורה שבתחלה משכירים מלמדים ואין האב

עצמו מלמדו¹². וכן יהא גם במילה, שאפילו האב אומן יכול לכתחלה לומר לאחר למול¹³. ואעפ"י שבמילה אין המוהל נהנה, גם אבי הבן אינו נהנה והרי הם שוים¹⁴. ובכל אלה יוכל השליח לברך, אכן בקידושין אינו סבור כלל שיוכל השליח לברך לקדש¹⁵ את האשה, אם לא שהמשלח עומד אצלו ושומע ויוצא כברכת השליח¹⁶, שאפילו אם היה מקדשה בעצמו, היה חבירו מברך בשבילו ומוציאו. שכן כתב רבינו אבא מארי¹⁷ וצוקלה"ה, שאם ראובן מניח תפילין או מתעטף בציצית, חברו מברך בשבילו, שכן שנינו¹⁸ כל הברכות כולן אעפ"י שיצא מוציא. וכן בהדלקת נר חנוכה, אם ראובן מדליק נרותיו של שמעון כדרך שרגילין העולם כשיש אלמנה בבית, אומרת לאחד מאנשי הבית להדליק נרותם בשבילם, סבורני שלא יברך אלא אם כן יעמוד משלח בצדו ויצא בברכתו¹⁹.

סימן קכט

וראובן ושמעון שהיו מסובין בסעודה ובהם שני יין, לראובן יין אחד ולשמעון יין אחד, ולא זה שותה מיינו של זה. סבורני שלא יוכל אחד מהם להוציא את חברו בברכת הטוב והמטיב, אעפ"י שברכת היין מוציאו, זהו בשביל שאם המברך בא לשתות מייך חברו לא היה צריך לברך בורא פרי הגפן, שכבר כרך

על שלו, אבל כאן שאם המברך בא לשתות מייך חברו צריך לברך הטוב והמטיב, כי שני יין הוא לו, א"כ האיך יוציא את חברו כשבעצמו אינו יוצא¹. ונסתפקתי אם ראובן ושמעון מסובין ושותין כל אחד מיינו, ושוב מושיט ראובן לשמעון את כוסו לשתות מיינו, אם שמעון יברך הטוב והמטיב כיון שגם ראובן נהנה מזה

שליח. 6. ע"י תוס' ר"י דקידושין ש"י טע"א בכ"ז הוא, דבמצוות שבגופו ל"מ שליח דאיך יעשה שליח והוא לא יעשה כלום ע"ש ובקצוה"ח (סי' קפ"ב סק"א) מש"כ ע"ד וביאר באופ"א דעל מידי דממילא לא שייך שליחות כגון מצוות תפילין דעיקר המצוה שיהא מונה על ראשו, לא שייך לומר ע"י שליחות דחשיב כאילו מונח על ראש המשלח ע"ש. וע"ע או"ש רפ"א משלוחין מש"כ ע"ד. 7. בנדר"דלא איפשר. 8. כדאיתא בכתובות עד, א ע"ש. 9. דברים כה, ט. 10. לפי ב' טעמי רבינו אלו בטעמא דמ"א לחלוץ ע"י שליח פשוט דלאו דווקא החולץ לא יכול לעשות שליח, אלא גם החולצת אינה יכולה לעשות שליח דהא בעינן דומיא דייבום או מדכתיב וחלצה דווקא היא, וכמו"כ בתשרי מהרש"ם (ח"א סי' י"ד) וע"ש שהאר"ך בעניניו. ומפורש כן בד"י רבינו בתשרי רבינו החדשות סי' ה' דס"ל דאף החולץ אינו יכול לחלוץ ע"י שליח וע"ש ש"י טע"א בכ"ז. 11. ע"י מנחת פתים או"ח סי' ל"ה. 12. וכ"כ רבינו לעיל ר"ס י"א וע"ש הער' 2. 13. ע"י בתשרי רבינו לעיל שם שהאר"ך בעניניו ועמשכ"ש בהער' 11. 14. צ"ע דמד"י רבינו כאן משמע דבעי שיהא שלווח של האב, דאל"כ מאי קשיא ליה דאין המוהל נהנה, הא כל ענין זה בעינן בשליח, ולעיל שם נקט רבינו בפשיטות דאי"צ שיהא שלווח אלא שמצוה על האב לדאוג שיהא בנו מהול ע"ש שהאר"ך בזה בהער' 11 ובאמת בתשרי רב פעלים (ח"ב יו"ד סי' ל"ה) הביא תשרי רבינו כאן וג"כ הכין ממה דרבינו ס"ל דבעי שליחות, אך שוב הביא תשרי רבינו לעיל שם דמפורש כ"י שם דאי"צ אפי' שליחות וצ"ע. 15. בנדר"דלקדש. 16. ע"י מאירי קידושין מב, א שהביא שיטה כזו דאין שליח קידושין מברך, אכן דעת הרמב"ם (פ"ג מאישות הכ"ג) והטור אה"ע סי' ל"ד) דאף השליח מברך על הקידושין וע"י ב"ח שם ש"כ ילפוטא לזה וכעצי ארוים שם (סק"א) תמה עליו דלמה צריך ילפוטא לזה יותר מברכת שחיטה ומילה שמברך שליח ע"ש, אכן מד"י רבינו חזינן דבאמת יש חילוק גדול בזה, ובלא"ה נראה חילוק ברור בזה דשאני שחיטה ומילה דעצם המעשה הוא הוא מעשה מצוה המחייב ברכה אף בלא השליחות, משא"כ קידושין דלולי השליחות אין כאן שום מעשה מצוה ועל כן שפיר בעינן ילפוטא דהשליח מברך וכעייזו הקשה המג"א (סי' תל"ב סק"ו) דמנ"ל דשליח לבריקת חמץ מברך שהרי המצוה היא על כע"כ בלבד ע"ש. [ומש"כ המג"א שם ליישב דילפינן ממילה דהמצוה היא על האב ואעפ"י השליח מברך כבר תמה עליו הדגול מרבכה שם, דשאני מילה דאם אין האב מל חייבים ב"י"ד לממהליה ולכן כל אחד יכול לברך ע"ש וכונתו נראה כנ"ל, דשאני התם דעצם המילה הוא מעשה מצוה אלא שהתורה חייבה בה את האב יותר מכל אדם אחר ואי"ז קשור לעצם מעשה המצוה ודו"ק]. 17. או"ח ח"ב סי' רס"ב. והובא גם בדורותינו סי' כ"ג וכל ובמהד' לנגה עמ' 101. 18. ד"ה כט, א. 19. וכ"ה בדורותינו סי' ז' ד"ה ומעניין ובמהד' לנגה עמ' 26) ש"כ, ארם שהדליק נר חנוכה יכול להדליק לאשה ולברך וכגון שעומדת אצלו בשעת הברכה, אבל בענין אחר נראה למהר"ח שאין לברך. והובא משם בשלטי הגבורים שעל המרדכי שבת (פ"ב סי' רס"ה אות ה') ובשמו בהג' ומנהגים ששכ"ב סי' המנהגים לר' אייוק טירנא ה"י חנוכה (אות י"ח) [וע"ש ש"כ ע"ז שם, ונ"ל דווקא דבר המוטל על גוף האדם ולא על כל דבר שנחתיב ברכה וראייה מחלה ותרומה שהשליח מברך בלא משלח, עכ"ד] וכב"ח (או"ח סי' תרע"ו) בשם הגה"ה ע"ש. וע"י

חקר ודרש אחרי הדברים והתירו אחר חנוכה לפי שאו דרכם לייבשם וכשרוצי' להחמיץ בו צריך לערבבו במים ואז נתבטל טעמו ולכך מותר.

ילך לשחות שכר בבית הגוים אלא אבבא⁶. ורבינו אור זרוע⁷ אסר אפי דבש⁸.

→ דומעניין חנוכה, אדם שהדליק כבר נר חנוכה יכול להדליק לאשה ולברך וכגון שעומדת אצלו בשעת הכרחה, אבל בעניין אחר נראה למהר"ח⁹ שאין לברך¹⁰. ובערב שבת צריך להדליק כל הנורות ואפי' נר חנוכה קודם שידליק נר שלפני השולחן שהוא לכבוד שבת שהוא קבלת שבת¹¹, ודווקא למדליק ולא לאחר¹². ובשכר שישראל זהירין וזהירין בנר יזכו לילך לאור הקב"ה שני¹³ והיה לך השם לאור עולם וגו' ור"י א"ס. ב"ב א"ס.

וגוי ששתה יין מן הכוס צריך לשפשוף ג' פעמים שיבואו המים בכל הכוס וכלי חרש חדש או ששתה ממנו ישראל ב' פעמים אין די כשיפשוף, אלא צריך עירוי ג' ימים¹⁴, אבל אם שתה ממנו ג' פעמים דיי כשיפשוף. ויין המעורב בדבש או בפילפלין אין בהם משום מגע גוים¹⁵.

26 ויין או חומץ המעורב בשומן דגים שנותנים עליהם אין בהם משום בישולי גוים¹². ולחם שמחמיצין אותו בשמרי יין, רבי אפרים¹³

סימן ח

[ענינים שונים]

דין הציצה גבי נטילת ידים. - דין מקום הנחת תפילין. - דין זמן הדלקת נר של שבת.

כי אתה תאיר נרי וחי יגיה חשכי¹. זהו תלמוד תורה², כשאדם עוסק בתורה לשם שמים הקב"ה מגיהו חשכו שאינו בא לידי עון ואינו מורה פנים בתורה שלא כהלכה ולכך אמר הכתוב לשון והגית בו³, לשון הגהה כשהקב"ה רואה שלבו של אדם לש"ש אפי' חי'ו אין בלבו של אדם לדעת עומקה של תורה הקב"ה מגיה דבריו שלא יצא מפיו הוראה שלא כדת. וגדולה תלמוד תורה יותר מקיום מצות, שמצוה אינה מגינה אלא בשעה שעוסק בה ות"ח מגינה על אדם אפי' כשאינו עוסק⁴, וכל זה לפי שמתוכה נזהרים לעשות המצוה כדת.

ומאד יש לזהר אפי' במצות דרבנן כגון נטילת ידים שלא יהא דבר חוצץ⁵, כגון קיסם או דיו יבש או טיט בין הבשר ובין הציפורניים כשהם יוצאים חוץ לבשר⁶ וכל שאר דיני נטילה פי' לעיל⁷. וחי'ו ומי שאינו נזהר לא דיו שאינו מקיים המצות אלא שמברך ברכה לבטלה. וכן תפילין יש לזהר בהנחתן שלא יניח אותם על המצח למטה מצמיחת שער אלא על השער, כי כן מצותו⁸. וכן הקשר שלא יניחנו למטה מן השערות על הצוואר⁹ ואם עושה כן לא דיו שאינו מקיים מצוה כדינה אלא מב"ל¹⁰.

6. ע"ז לא, ב. ועי' לעיל סי' ב' ד"ה וכן אסור. 7. פסקי ע"ז סי' קס"ג. 8. עי' לעיל שם שלא הוזכר שם בשם האר"ז וע"ש בהערי' 6 שציינתי החולקים בזה. 9. כפי' רש"י ע"ז לג, ב ד"ה אי שתי, עי' תוס' שם ד"ה כסי ובסי' התרומה (סי' קס"ו) ובסמ"ג לאוני קמ"ה (נה, ב) ובמרדכי שם (סי' תתכ"ב) - דמפרש דפעם ראשונה ושניה קאי אנתינת מים [או יין, עי' בית הבחירה ע"ז שם עמ' 92 הערי' ח"ן של ישראל ע"ש וכי"ה בדיו רבינו להלן סי' כ"ז ד"ה וכלי חרס]. 10. עי' רש"י ע"ז שם. 11. כ"כ באר"ז פסקי ע"ז (סי' קנ"ח - ט) ומקור התירו הוא עפ"י הירושלמי ע"ז פ"ב ה"ג דאיתא שם שייך קונדיטון אין בו משום י"ינ ואיתא בפסיקתא דרב כהנא בפרשה דבתדש השלישי (בובר קב, ב) ובילקו"ש יתרו (סי' רע"א) ושם במשלי (סי' תתקס"ב) שקונדיטון הוא יין המעורב בדבש ופילפלין ע"ש וכ"כ רבינו להלן סי' י"א ד"ה ויין נסך ע"ש. 12. משום דהוה נותן טעם לפגם, עי' הג"א ע"ז (פ"ה סי' י"א) ומשם ברמ"א יו"ד (סי' ק"ג ס"ד). 13. בתשובתו שהובאה בארוכה באר"ז פסקי ע"ז (סי' קפ"ב - ג') ובקיצור בתוס' ע"ז לה, א ד"ה ורודיא. ועי' בהשו' רבינו סי' ע"ה ובהערי' 1 שם. 14. כ"כ רבינו בתשובותיו סי' קכ"ח ע"ש והובא גם בשמו בסי' המנהגים לרבינו אייזיק טירנא עמ' קמ"ג בהג' ומנהגים סי' י"ח ומשם בב"ח (אר"ח סי' תרע"ו מחו' ד') ומשם במג"א שם (סק"ד). 15. עי' כתשו' רבינו שם ובהערי' 19 שם מש"כ בזה. 16. כ"כ באר"ז (ת"ב סי' י"א) עפ"י ש"י בה"ג דהרלקת נירות הוא קבלת שבת ע"ש, ועי' מש"כ בזה בארוכה בהערי' לתשו' רבינו סי' קט"ז הערי' 21. 17. עי' סמ"ג עשין ל' (קטז, ג) שכי' בתו"ד אמנם המדליק עצמו יכול להיות [תיבות], יכול להיות, ליתא בכ"י אר"ח סי' רס"ג מחו' י' שהעתיק ד"י הסמ"ג ע"ש אסור במלאכה לאחר שהדליק ע"ש. 18. ישעיה ס, יט.

סי' ח: 1. תהלים יח, כט. ועי' שמואל ב' כב, כט. 2. עי' מדרש תהלים (בובר) מזמור י"ח ד"ה כי אהה. 3. יהושע א, ח. 4. עי' סוטה כא, א מצוה בעירנא דעסיק וכו'. 5. עי' חולין קו, ב. 6. כ"כ רבינו להלן סי' כ' ד"ה ואין מברילין ת. 7. עי' סוטה כא, א מצוה בעירנא דעסיק וכו'. 8. עי' חולין קו, ב. 9. עי' חולין קו, ב. 10. עי' חולין קו, ב. 11. עי' חולין קו, ב. 12. עי' חולין קו, ב. 13. עי' חולין קו, ב. 14. עי' חולין קו, ב. 15. עי' חולין קו, ב. 16. עי' חולין קו, ב. 17. עי' חולין קו, ב. 18. עי' חולין קו, ב.

חבל נחלתו

מאמרים ותשובות

בדיני תורה

חלק שלישי

מאת

יעקב אפשטיין

יעמוד משלח בצדו ויצא בברכתו".

מתבאר מדבריו כי דן הן בעניין שליחות והן בעניין ברכה של השליח. כשלגבי מצוות שמצוה בו יותר משלוחו ישנו דין שליחות, ורק לגבי הברכה ישנו עיכוב. ובהן השליח יכול לברך רק אם המשלח עומד בצידו ויוצא משום שומע כעונה. עוד עולה מדבריו שכן הדין לגבי הדלקת נר חנוכה, שהשליח יכול לברך רק אם המשלח עומד בצדו. אין מבואר מדבריו מדוע הדלקת נר חנוכה תחשב כמצוה שבגופו.

7 דברי הר"ח אר"ז הובאו בתמציתיות בשלטי גבורים (על מרדכי שבת פ"ב), ובב"ח (סי' תרע"ו ד'), שכתב: "מצאתי בהגה"ה (הגהות ומנהגים לר"א טירנא מנהגי חנוכה אות י"ה) אדם שהדליק נר חנוכה יכול להדליק לאשה ולברך וכגון שעומדת אצלו בשעת הברכה, אבל בענין אחר נראה למהר"ח שאין לברך ע"כ. ונ"ל דוקא דבר המוטל על גוף האדם ולא על דבר הנתחייב ברכה, וראיה מחלה ותרומה שהשליח מברך בלא המשלח. ובשם הרא"ם בביאוריו (לסמ"ג הל' חנוכה) כתב כך: "כשאחר מברך, יברך על הדלקת נר חנוכה ושכן מצא בגליון תוספות. ונ"ל דהיינו כשהשליח כבר הדליק לעצמו, אבל בנשתתף עם זה בפריטי יברך להדליק".

הסבר לדברי הר"ח אר"ז, שהובאו אף במג"א (סי' תרע"ו סק"ד) בשם הב"ח, כתב הגרש"ז אורבך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה

(תניינא [ב-ג] סי' נ"ח אות ד'). והקשה הגרש"ז א: "ונראה ברור דמיירי באיש המדליק לאשה בבית שלה דאע"ג דיוצאת בהדלקתו אינו יכול לברך עבורה א"כ היא שומעת. ולכאורה קשה מ"ש נר חנוכה מכל המצוות שעושין ע"י שליח, כמו מזוזה, תרומה, ובדיקת חמץ דשפיר מברך השליח וכמבואר בפוסקים ואפי' כשבעה"ב אינו עומד שם".

ומתריך: "ונראה פשוט דבכל המצוות הנעשות ע"י שליח השליח מברך מפני שהוא עושה המצוה בשביל משלחו ואע"פ שאינו מצווה, וכגון במזוזה כיון שהוא קובע עכשיו המזוזה הרי הוא עושה המצוה, וכן בבדיקת חמץ כיון שהוא בודק את הבית, ואפי' אם לא שלחו בעה"ב חשיבא עשיתו משום מעשה מצוה אלא שאז אינו יכול לברך וכמו שביארנו לעיל, וכן בתרומה לאחר שיש לו הכח להפריש ועשאו בעלים בשליחותו הרי הוא עושה הכל ושפיר מברך, אולם במצוות נר חנוכה כיון שהחייב הוא דוקא על מי שהבית שלו ה"ז דומה למי שמניח תפילין לחבירו שרק אותו שהתפילין על ידו מברך ולא המניח לו שהוא הלא אינו עושה שום מצוה כשמניח התפילין על יד חבירו, ורק כשחברו שומע מברך כדי להוציא, והוא הדין בהדלקת נר חנוכה שצריך להדליק בבית המשלח דוקא, והדלקה בבית של אחר אינה כלום, ולכן אף כשעשהו שליח ומדליק בביתו של בעה"ב אינו מברך אלא שחלה

7. והקשו לי, כי לפי מהר"ח אר"ז וההולכים בעקבותיו אין כלל שליחות בנ"ח אלא בעומד בצידו. ולענ"ד זוהי טעות בהבנה. המהר"ח אר"ז וכן הב"ח דייקו בלשונם שכל העיכוב הוא דוקא לגבי הברכה, אבל עצם השליחות יכולה להיות ללא המשלח עומד בצידו. והמדויקים בדברי מהר"ח יבחינו שבפיסקה השניה לעיל, עבר לדון משליחות לברכה.

שומע את הברכה וכלומר הגרש"ז חנוכה היא נ המדליק-בעל הבית להדליק יכול לבר המשלח השומע מ הגרש"ז א דייק ש בנ"ח ללא שמיעתו עברו יכול. ועולה התוס' והרמב"ם ל וביתו כפשוטו. לעומתו הגרי"א ציץ אליעזר (חי"ב ו ריב"א (אר"ח סי' ז שעשה נסים צריך אבל לגבי הדלקו עמידתו. שמדיק כתב: "ונלפענ"ד ליישב ה השי"ג והב"ח הנ"ל הב"ח היא בכזאת, חנוכה הוא חיוב שיהא קשור בחפץ בזה גם מצוות מ שחובת הדר היא חפצא, דהיינו עם ובעיני שיהא ע"ז חובת הדר, אבל ו שקשור רק עם גון חייב להדליק, וק

8. הגרש"ז א מוסי שליחות רק מ חושבני שאפיל בשאר הימים ו ידי חובתם בה

שאפילו אם אחד יקבע לו מטה בפניה אחת מפינות הרחוב וישן ויאכל שם שג"כ יהא חייב להדליק על ידו ובסמוך נר חנוכה. **ואעפ"י שאין לו בכלל בית**, ולכן מכיון שהיא מצוה כזאת שמוטלת דוקא על גוף האדם מבלי שיהא קשור בחלות של חפצא. לכן טובר המהר"ח דמבלי שהמשלח יעמוד בגופו על יד השליח אין לו להשליח לברך. וזהו כוונת הב"ח בהסברת דברי המהר"ח.

היינו הוא הבין שדעת הר"ח אר"ז בנ"ח שהיא מצוה שבגופו, אפילו ללא בית, וע"כ אין אחר יכול לברך למדליק אא"כ עומד בצדו ושומע. בכך עונה הצי"א על השגת התניא רבתי (סי' ל"ה) שטעות היא מטבע הברכה "להדליק" אלא צ"ל "על הדלקת" וכך הגירסא בירושלמי סוכה (פ"ג ה"ד), וכ"כ בס' הפרדס לרש"י ז"ל (סי' מ"ב), ובשבלי הלקט (סי' קפ"ה) שצריך לברך "על הדלקת". אמנם הגדרת הצי"א היא לא בברכה בלבד אלא את גוף המצוה, ולדעתו אין שליחות בנר חנוכה כשאינו עומד ע"י המשלח. וזהו הצי"א על דבריו בחלק ט"ז (סי' כ"ט).

דבריו מוקשים, לענ"ד, מכל הראשונים שהבאנו לעיל הסוברים שבמצות נ"ח יש שליחות ואף אחד מהם לא הזכיר שצריך לעמוד ע"י השליח המדליק. ועי' ביחווה דעת (ח"ו סי' מ"ד) שכתב בתוך דבריו שאף לב"ח רק לכתחילה צריך להיות שליח ע"י משלת.

7 ונראה שהגרשז"א והגרי"א ולדנברג חלקו

שומע את הברכה ומציא⁸.

כלומר הגרשז"א מסביר שמצות נר חנוכה היא כמצוה בגופו, שרק המדליק-בעל הבית יכול לברך. ושליח להדליק יכול לברך רק כדי להוציא את המשלח השומע משום שומע כעונה. ואולם הגרשז"א דייק שדוקא לברך עבור אחר בנ"ח ללא שמיעתו אינו יכול, אך להדליק עבורו יכול. ועולה לפי דבריו שסבר כשיטת התוס' והרמב"ם לעיל שמצות נ"ח היא איש וביתו כפשוטו.

לעומתו הגרי"א ולדנברג שליט"א בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ב סי' נ') לאחר שדחה שו"ת ריב"א (אר"ח סי' ד') שתרץ שדוקא לברך שעשה נסים צריך עמידת משלח ע"י שליח, אבל לגבי הדלקה יכול לברך אף בלי עמידתו. שמדיוק הדברים אין נראה כן, כתב:

"ונלפענ"ד ליישב הנוסחא שלפנינו עפ"י דברי הש"ג והב"ח הנ"ל ועפ"י מה שג"ל שכונת הב"ח היא בכזאת, מפני כי **חייב הדלקת נר חנוכה הוא חייב אקרקפתא אנברא מבלי שיהא קשור בחפצא**, ושונה היא מצוה זאת בזה גם ממצות מזוזה, דמצות מזוזה אע"פ שחובת הדר היא, אבל החיוב קשור עם חפצא, דהיינו עם שיעור — בית שדר בו, ובעינין שיהא ע"ז שם בית, ובלי זה ליכא חובת הדר, אבל משא"כ הדלקת נר חנוכה שקשור רק עם גוף האדם, ובהיכא שנמצא חייב להדליק, וקרוב לודאי שדינא הוא

8. הגרשז"א מוסיף: "ומ"מ בני ביתו של אדם שפיר נפטרים ויוצאין בהדלקת בעה"ב ולא מפני שליחות רק מפני שמעיקרא החיוב חל רק על אחד מבני הבית והשאר נפטרים ממילא, ולכן חושבני שאפילו אם האשה או האיש שוהים במדינה אחרת בזמן שלא נכנס עדיין חנוכה, וכמו"כ בשאר הימים אע"ג שההדלקה היא בזמן שאצלו עדיין הוא בוקר ג"כ מקיימים את המצוה ויוצאים ידי חובתם בהדלקה של הבית".

במח' הראשונים שהבאנו לעיל מהו גדר המצוה, בביתו, או עם בני ביתו. ועכ"פ לשיטת הגרשז"א נראה שאם שולח אחר להדליק נרותיו והוא אינו עומד בצידו יוצא י"ח המצוה, ורק ברכות אין השליח יכול לברך.

ולפי דרכנו לעיל, נלענ"ד, שמכלל כל האפשרויות העומדות לפני היוצא מביתו, האפשרות הראויה ביותר היא בהדלקה ע"י שליח. ועוד כל הדיון הוא עפ"י הר"ח אר"ז, אולם שיטת הרמב"ם היא שהשליח מברך על המצוה ולא המשלח, וא"כ לפי דעתו השליח יכול גם לברך. ולפי דעת הרמב"ם, יכול השליח לברך בביתו, ומיד אח"כ באותה ברכה להדליק אף עבור משלחו (כשם שבשאר מצוות עושה בברכה אחת אותה מצוה כמה פעמים, כגון בשחיטה, או בבדיקת חמץ). וע"כ הראוי ופשוט שיעשה כן, שיברך ויתכוין להדליק בשני המקומות, קודם לעצמו ואח"כ למשלחו, ובכך יצא ידי כל הספיקות.

ה. ברכות הרואה

לפי מה שהעלינו, שעדיף ששליח ידליק עבורו בביתו של משלח ובנרותיו בלי ברכה, צריך לעיין אם המשלח ובני ביתו מברכים ברכת ש"עשה נסים" (ושהחיינו ביום הראשון) כשיראו נרות דולקים במקום אחר או לאו. ושאלה זו עולה אף לגבי מי שמדליקים עבורו בביתו, כגון שאשתו מדליקה עליו, אם צריך לברך "שעשה נסים" על ראיית נרות או לאו. הטור (או"ח סי' תרע"ז) כתב: "והרואה הנרות... ודוקא שאינו עתיד להדליק ואין מדליקין עליו כגון שהולך בדרך ורואה הנרות בעיר, אבל בענין אחר א"צ לברך".

ופרש הבית יוסף (או"ח סי' תרע"ז אות ג'): "ומ"ש ודוקא שאינו עתיד להדליק ואין מדליקין עליו. שם כתב רש"י (ר"ה הרואה) בשם רבותיו דלא הוזקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין או ליושב בספינה וכן כתב הר"ן (י' ד"ה אמר רב חייא) וזה לשונו מסתברא שלא הוזקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק ולא הדליקו עליו בתוך ביתו ואינו עתיד להדליק בלילה (הא לאו הכי לא) שלא מציעו יוצא במצוה שיתחייב לחזור ולברך על הראייה, וכן כתב המרדכי (סי' רס"ז) וכן כתב הרא"ש (סי' ח') הרואה נר חנוכה צריך לברך. פירוש המהלך בספינה ורואה נרות שהדליקו בעיר והוא אינו מדליק. וכ"כ הר"ד בפסקיו למס' שבת.

ועולה מדבריהם שאף מי שמדליקים עליו ויוצא י"ח במקו"א, אין מברך שעשה נסים משום שיוצא ידי חובת פרסומי ניסא בכך שהדליקו עליו.

אולם הב"ח (אות ג') לאחר שהביא דרך זו מדברי הסמ"ג בהל' חנוכה, תמה: "וזתימה מה שמדליקין עליו בביתו אינו בא אלא לפטור אותו מחיוב המוטל על ממונו להדליק נרות לפרסם הנס ברבים, אבל ההודאה על הנס וברכת שהחיינו הוא בחיוב על גופו ומזה לא נפטר כשמדליקין עליו **אם לא כשנמדד שם בשעת ברכה וענה אמן**", ומדייק הב"ח כן מדברי המרדכי בשם רש"י ומלשון הרא"ש, הסמ"ק, האגודה, הר"ף והרמב"ם ומשתיקתם בעניין אם מדליקים עליו במקו"א. ומביא מדברי רבינו ירוחם (תולדות אדם נ"ט ח"א): "הרואה נר חנוכה פי' כגון שלא הדליק, שהיה מהלך בספינה והיו קרובין לעיר וראה נר חנוכה שמדליקין בעירו... יש מהגדולים שכתבו שאם הדליקו עליו בביתו אין צריך לברך כשרואה נר חבירו, ויש מהן

שכתבו שאפי' ל לברך כשרואה. בעצמו בביתו חבירו. ולפי זו שנשתתף בפרוטו שיברך". ומסיק **כשלא שמע הבו** שמע הברכה וענ עצמו דשומע כנ עיקר והכי נקיטי (סי' ג) כלשון רבינו למדנו מדברי בהדלקת נר ח האחד מוטל על את הנס, והשנ מתקיימים בהדי ברכת הרואה ג ברך או אינו שו וע"כ אף המשתו ע"י המברך חייב על הנס⁹. הטו ברכה ברואה ג

9. כ"כ הראב"י
10. מהראשונים חנוכה סי' ג הדלקתו ולא ורק אם מע (ח"ב סי' ש שהרי כבר המבוטאים
11. וכ"כ באורח כמו שאין ל או שעתיד העיטור והר
12. וכ' הברכ"י ומ"ב שספק

תרעו 6. מימרה דרב יהודה שנת כ"ג [ע"א]: 6. כי הוא נוסחה הפוסקים, וכן נגזר: 7. טור (עמוד חל) בשם משנה אבי הר"ש [ארוחת חיים הלכות מטוב סימן י; שגל הלכות סימן קסו, מהלך דאמרינן בטורין מ, כן]: 8. שם נמימרה הנוכרת: 9. שם וכפירוש רש"י [ד"ה הרוחה העונן] בשם רבינו יצחק בן יהודה משם רבינו יעקב [ר"ן] שם 7, 6 ד"ה אמר רב חייא: מדברי שם רמו רסו: ר"ש שם פ"ב סימן ח [1]:

ציונים פרי"א

הרי"ב 6 [דברי עצמו]: הרי"ב 6 מהרי"ל [הנלום] הנוכה עמוד חג ונפרס סימן קס"ה:

עמרת זקנים

תרעו א [הדליק בו] עין מה שכתב מר"ח [ה"ה] ריש סימן זה בשם רש"י, וכתב הוא ונפרס קט"ס על דברי רש"י, שמצא כתוב בשם אבי רבנו הגאון מהר"ר לייב רופא זצ"ל מ"ק וינא שכתב בכתב ידו, ואילו ספר מהרש"ל, על דרשה הו"ל [1] שכל המועדות יהיו בטלים הוצ' מהנוכה ופורים, לרמוז זה, ונא מברכין להדליק נר של הנוכה, מורה גם על העתיד, כמו שדרשו רז"ל [עמ"ס פ"ו משנה ד; ספק דני לטיעו פק"ט] על ממונן שיר ליום השבת [הנלום 6] שבת, עכ"ל [1]:

הכמת של"ה

תרעו [פ"ה] א [הדליק בליל ראשון מברך שיש ברבות וכו', י"ב, הנה נרין אם נמיר להפסקין כי נר לנר לשאלו מפני הכבוד או היראה, עין מה שכתבנו בחיבור על אור"ה משנת מד"ר לפ"ק נהלכות ראש חדש סימן כ"ב, מה שכתבנו בזה באר"ה ק"ת, ויהי גרמין כשנת פרק 3 דף כ"ג [ע"א] מה ממעט, ממעט ומן, וממעט נס, ומעט גם כל יומא ח"ת, ולא הנוכה כשמוטו, י' ליי"ק מה פירן וממעט נס, מה אולמא דמן ח"ת ה"ה, דלף לפי הפלגא דעמא דלא ידע דנס עדיף, עכ"ל לא נרע זמן, ומדע, דלפי ש' נר לומר דיש מעלה למן על ה"ה, א"כ נר דמנין דלגם י' מעלה דנס כל יומא ח"ת, אמרי ה"ה למן י' נמי מעלה כפי הפלגא דעמא, ולאמי למא טובה, ובמל כתיב דגם המקאן ידע דלון למן שייכות יותר מנס, וא"כ מה פירן וממעט נס, וכי נשכיל כי יהיה מעלה למן, ודומק לפי

של אחר, דקומא חייב בכל המצות. ולא דמי לנר הצדלה דפטור [סימן נ"ח סעיף יג], דהתם צעיקן שיאומו לאורו [שם סעיף ד], מה שאין כן הכא דליכא פרומוי נקא לאחריים (משנת רש"ל סימן [ע"ו] [ע"ו]):

תרעו ש"הנוכה חיבה אחת (רש"ל ש"ס סימן פ"ה), ועיין הטעם בשל"ה [מסכת פמיה, עין מוסה ד"ה אמר הכותב], וכן כתב מטה משה [סימן חמק"ס], בזמן הזה, ולא בזמן, למן הזה, הלמ"ד בחיר"ק (רש"ל, מטה משה שם).

אם שכתב והדליק נר אחד פסוח מן הראוי, ידליק עוד ולא יברך, כי הצרכה שעשה בחמלה, על חיוב כל הנרות עשה (צ"י סימן תרע"ב

עמוד מרד ד"ה וכמו בלחכות, בשם ארמות חיים הלכות מטוב סימן י דרכי משה שם אות ג), ועיין מה שכתבתי

סוף סימן תרנ"א [סוף ס"ק כ"ה]: א אין מדייקין ע"יו, ורש"ל שהדליקו עליו נרין לברך, אבל

המשחחן פירוטי וקומע צרכה מצעל הצית, אין נרין לברך צ"ה עמוד מל ד"ה ומ"ש ואין וכן משמע ברש"ש שם פ"ב סימן 6), ומכל מקום נראה לי דספק ברכות להקל, וכן משמע בחוספוס [סוכה

דף מ"א] ע"ה ד"ה הרוחה [שהקשו [1] למה תקנו בחטובה צרכה עדיין או ליושב בספינה, עכ"ל. מלשון עדיין משמע לכאורה אע"פ שאח"כ ידליק ציתו, אבל לשון עדיין לאו דוקא, דגם אח"כ לא ידליק, ועל כן מדמה אותו ליושב בספינה, דמסתמא לא ידליק כל הלילה, אבל אם ידליק אח"כ ציתו אין מברך על הראייה, אבל במדרכי [שם רמו רסו] כתוב ו"ל, קא מדליקי עלי בגו ציתא, ומכל מקום נרין לראות, כדאמר בסמוך הרוחה יומא קמא כו', עכ"ל. והר"ן [שם 6 ד"ה אמר רב חייא] כתב כדברי רבינו, מטעם שלא מנינו יוצא צתוה שיחייב לחזור ולברך על הראייה, והצ"י [עמוד מל ד"ה ומ"ש ודוקא] כתב על זה, וכן כתב המרדכי, והוא חיימא, שהוא חולק על זה בני שהדליקה אשמו עליו.

נרד צ"ה צמחיריק"ש

תרעו 6. ש"ש ברכות וכו', קודם שיחמיל להלילק: [שם] להדליק נר הנוכה וכו', נוסחה התלמוד [שנת כ"ג, 6] להלילק נר של מטבה וכן נוסחה הר"ף [שם 1] [6] והרמב"ם [מטבה ג, ד]:

שערי תשובה

תרעו א [הדליק, עין באר היטב, דבשבת אומרים נר של שבת [סימן רסו] סעיף ה] לפי שנה הנוכה אסור להשתמש לאורה, ולזה אמר נר הנוכה, להורות כי הנר אינו כי אם למצות הנוכה, מה שאין כן נר של שבת הכוונה שאנו משמשיין בו ונרו יאיר לתועלתנו, וזה הנר המאור הוא של שבת, ע"ש. ועיין באלוה רבה [פ"ק א], ובמחויק ברכה [ואה א] כתב עוד טעם, דבחטובה אין מצות המעשה רק בנר לבד, מה שאין כן שבת שיש בה מצות מעשיות, קידוש, סעודה כו', ונר ג"כ אחר מהם, שייך לומר נר של שבת, הנודע בכמה ענינים מבלעדי הנר, ע"ש. ועיין בכנסת הגדולה [הגה"ט] בשם אבות הרמב"ם [לר עובדיה

מחצית השקף

לדין דנהגים שכל אחד מבני בית מדליק משום מהדרין מן מהדרין, כמו שכתב רמ"א סימן תרע"א [סעיף ב], א"כ למה אין אשה מדלקת, ובספר אליה רבה סימן תרע"א [ס"ק ג] חירק דאשתו כגופו דמי, וכן משמע בחשובת מהרש"ל סימן פ"ה:

תרעו ש"הנוכה כו', ה"טעם בש"י"ה, דבשלמא נר שבת שהוא לצורכו משום שלום בית, אלא שמצות שבת עליו, נקרא של שבת, אבל נר הנוכה דאסור ליהנות לאורה, ולא הודלק כי אם לשם מצות נר הנוכה, לכן י"ל שלתנוכה חיבה אחת, שמורה שלא הודלק אלא לשם הנוכה ולא לדבר זולתו, עכ"ל: אם שכתב כו', ושיין מה שכתבתי סוף סימן תרנ"א, ס"ק כ"ה בשם הר"ד אבודרהם [עמוד ר] שכתב בשם הרמב"ם [ויהי פ"א ה"ה סימן יא] ור"ל, אם בשעה שהדליק נר ראשון היה כוונתו להדליק אחרים, אין צריך לברך, ואם בירך והדליק ואחר כך נודמנו לו נרות, מברך

לבושי שרד

חחלה, והרבה אשה בת יומין כהן גדול את הראש של הארבעים, ונראה מלשון הגמרא שהאשה מוציאה אפילו איש, מדאמרינן [שם כ"ג, 6] הדליקה מרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום, אשה ודאי מדלקת כו', מדאמר נחמ"ש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום, שפירשו להוציא אחרים, ממילא מה שכתב אשה ודאי מדלקת היינו להוציא אחרים, וכן כתב באגודה [שנת סימן ח"ה] שאם יודעת לברך מוכל להוציא את האיש, ועיין סימן תרפ"ט [סעיף ב] לענין מגילה:

תרעו (א) מ"י ראשון ואירך כו', בגמרא [שנת כ"ג, 6] מאי ממעט, ממעט זמן, ולמעט נס, גם כל יומי אחייה, פירש רש"י [שם ד"ה כל יומין] שהרי כל שמונה הדליקו מן הפך, אבל זמן משהגיעו להחמלת הזמן הגיעו, עכ"ל. פירוש דבריו, שלענין זמן [ש"ה] מנצרכים לו יתברך שנתן לנו חיות עד זמן שנעשה בו נס, והיינו שנתן לנו חיות שנה ממימה על העבר, אבל מיום ליום, אף

שנתוסף נס, אין שייך לברך על נתינת חיות יום נוסף, אלא די בהחמלת הזמן, כן נראה לי: (ב) קודם שיתחייב, דנענין צרכה עובר לעשייתה: (ג) יאינו עתיד להדליק כו', נרש"י [שם ד"ה הרוחה העונן] כתוב, מלמדי בשם רבינו יצחק ב"ר יהודה שאמר משום רבינו יעקב, דלא הווקקה צרכה זו אלא למי שלא הדליק ציתו

עדיין או ליושב בספינה, עכ"ל. מלשון עדיין משמע לכאורה אע"פ שאח"כ ידליק ציתו, אבל לשון עדיין לאו דוקא, דגם אח"כ לא ידליק, ועל כן מדמה אותו ליושב בספינה, דמסתמא לא ידליק כל הלילה, אבל אם ידליק אח"כ ציתו אין מברך על הראייה, אבל במדרכי [שם רמו רסו] כתוב ו"ל, קא מדליקי עלי בגו ציתא, ומכל מקום נרין לראות, כדאמר בסמוך הרוחה יומא קמא כו', עכ"ל. והר"ן [שם 6 ד"ה אמר רב חייא] כתב כדברי רבינו, מטעם שלא מנינו יוצא צתוה שיחייב לחזור ולברך על הראייה, והצ"י [עמוד מל ד"ה ומ"ש ודוקא] כתב על זה, וכן כתב המרדכי, והוא חיימא, שהוא חולק על זה בני שהדליקה אשמו עליו.

נרד צ"ה צמחיריק"ש

תרעו 6. ש"ש ברכות וכו', קודם שיחמיל להלילק: [שם] להדליק נר הנוכה וכו', נוסחה התלמוד [שנת כ"ג, 6] להלילק נר של מטבה וכן נוסחה הר"ף [שם 1] [6] והרמב"ם [מטבה ג, ד]:

שערי תשובה

תרעו א [הדליק, עין באר היטב, דבשבת אומרים נר של שבת [סימן רסו] סעיף ה] לפי שנה הנוכה אסור להשתמש לאורה, ולזה אמר נר הנוכה, להורות כי הנר אינו כי אם למצות הנוכה, מה שאין כן נר של שבת הכוונה שאנו משמשיין בו ונרו יאיר לתועלתנו, וזה הנר המאור הוא של שבת, ע"ש. ועיין באלוה רבה [פ"ק א], ובמחויק ברכה [ואה א] כתב עוד טעם, דבחטובה אין מצות המעשה רק בנר לבד, מה שאין כן שבת שיש בה מצות מעשיות, קידוש, סעודה כו', ונר ג"כ אחר מהם, שייך לומר נר של שבת, הנודע בכמה ענינים מבלעדי הנר, ע"ש. ועיין בכנסת הגדולה [הגה"ט] בשם אבות הרמב"ם [לר עובדיה

מחצית השקף

לדין דנהגים שכל אחד מבני בית מדליק משום מהדרין מן מהדרין, כמו שכתב רמ"א סימן תרע"א [סעיף ב], א"כ למה אין אשה מדלקת, ובספר אליה רבה סימן תרע"א [ס"ק ג] חירק דאשתו כגופו דמי, וכן משמע בחשובת מהרש"ל סימן פ"ה:

תרעו ש"הנוכה כו', ה"טעם בש"י"ה, דבשלמא נר שבת שהוא לצורכו משום שלום בית, אלא שמצות שבת עליו, נקרא של שבת, אבל נר הנוכה דאסור ליהנות לאורה, ולא הודלק כי אם לשם מצות נר הנוכה, לכן י"ל שלתנוכה חיבה אחת, שמורה שלא הודלק אלא לשם הנוכה ולא לדבר זולתו, עכ"ל: אם שכתב כו', ושיין מה שכתבתי סוף סימן תרנ"א, ס"ק כ"ה בשם הר"ד אבודרהם [עמוד ר] שכתב בשם הרמב"ם [ויהי פ"א ה"ה סימן יא] ור"ל, אם בשעה שהדליק נר ראשון היה כוונתו להדליק אחרים, אין צריך לברך, ואם בירך והדליק ואחר כך נודמנו לו נרות, מברך

לבושי שרד

תרעו 6. ש"ש ברכות וכו', קודם שיחמיל להלילק: [שם] להדליק נר הנוכה וכו', נוסחה התלמוד [שנת כ"ג, 6] להלילק נר של מטבה וכן נוסחה הר"ף [שם 1] [6] והרמב"ם [מטבה ג, ד]:

שערי תשובה

תרעו א [הדליק, עין באר היטב, דבשבת אומרים נר של שבת [סימן רסו] סעיף ה] לפי שנה הנוכה אסור להשתמש לאורה, ולזה אמר נר הנוכה, להורות כי הנר אינו כי אם למצות הנוכה, מה שאין כן נר של שבת הכוונה שאנו משמשיין בו ונרו יאיר לתועלתנו, וזה הנר המאור הוא של שבת, ע"ש. ועיין באלוה רבה [פ"ק א], ובמחויק ברכה [ואה א] כתב עוד טעם, דבחטובה אין מצות המעשה רק בנר לבד, מה שאין כן שבת שיש בה מצות מעשיות, קידוש, סעודה כו', ונר ג"כ אחר מהם, שייך לומר נר של שבת, הנודע בכמה ענינים מבלעדי הנר, ע"ש. ועיין בכנסת הגדולה [הגה"ט] בשם אבות הרמב"ם [לר עובדיה

מחצית השקף

Mishnah. 1998

משניות זכר חנוך

כפי שנדפס בהוצאת ראם וילנא
כמבואר בשער השני

- במהדורה זו נוסף על הדף
א. פירוש המשניות להרמב"ם
ב. מלאכת שלמה
ג. פנים המשנה מנוקד
ד. קטעים מההגהות וחידושים שנדפסו בסוף

בסוף הכרך

הגהות וחידושים

המפרשים שכסוף כל כרך שנדפסו עד כה כל אחד כמדור בפני עצמו
סודרו ונערכו מחדש ברצף לפי הדיבור המתחיל על סדר המשניות
כדי למצאם בקלות ללא דפדוף וחיפוש אחר המפרשים השונים

הכל סודר והוגה מחדש
באותיות מאירות עינים ובהידור רב

כרך י

קדשים ב

ערכין, תמורה, כריתות, מעילה, תמיד, מדות, קנים

יוצא לאור ע"י

הוצאת ספרים ח. וגשל ירושלים

שנת תשנ"ט לפ"ק

עברו עליו את הדין. אם הן אומרים לו כן, נראה כאלו חזרו עומו הדין ונדוהו שלא כהלכה: יתן בלבד שתשמע לדברי חבריך. והשמה משמע שהוא עשה שלא כדין ונרץ חסונה. והלכה כרבי יוסי: ג לפנים מחומת הר הבית: מצינה העשויה נקבים סורג, כמטה מסורגת בחבלים. והיא עשויה מדפי עץ ארוכים וקצרים שמרכיבין אותן זו על זו

סורג גבוה עשורה טפחים. ושלש עשורה פרוצות היו גדלין למזרח. ולמערב. ולדרום. וכן החיל. דהא כל אחד ואחד יש בו מעלה ומחזור. כלמפרש בריש מסכת כלים ורוב השמים היה מן הדרום שהוא ללד העיר. ולמה היה נרץ לעשותו במזרח טפי ממשאר רוחות. ומו דקמי צפק ללעיל שצפון שער נינון כו'. עד ופחה היה לו לחיל אלמלא דהחיל היה גמי בצפון. ומו דהנך י"ג השחוחיות שנגד הי"ג פרוצות. ובסוף (מכילתין) [פרקין] מן אבא יוסי בן חן אומר כנגד י"ג שערים ואמר בשקלים [פ"ו מ"ג] דנגדן ממש של שערים במקום [שערים] י"ג היו (שכן) השחוחיות י"ג וכי היכי דההוא כנגדן ממש נמקומן הי"ג דסורג במקום שגדרום ממש היו משחוחיות. ולפי זה הסורג היה הולך סביב סביב הקיפו. ולא היה פתוח ופרוך אלא ללד מזרח ומשום חיזוק ושמירה וצאו בני יון ופרטו י"ג פרוצות בסורג. כנגד י"ג שערי (מזרח) [עזרה] שיוכלו ליכנס בכל ללד לעזרה בהרוחה. ושבו חזרו בית חשמונאי וגדרום כו'. עכ"ל. ובפירוש הר"ב דס"פ. ובשקלים פ"ו אינו כן. אלא מ"ד י"ג השחוחיות כנגד י"ג פרוצות לא ס"ל שהיו רק ז' שערים. וכן הוא להדיא שם בירושלמי. ו"ל דלהראב"ה גירסא אחרת בירושלמי: גבוה ה' טפחים. כחז הכ"מ בפ"ה מהלכות בית הנמירה בשם הרא"ש שהסורג נעשה לטלטול שנת ולזה היה גבוה ה' טפחים כדין כל מחילה. דהיקף הר הבית לא מהני דהוי מוקף ולבסוף [ישבן] ללא מהני ע"כ. ואני חמה דהא נפס"ה דפסחים מן יצאה נת הראשונה [עם פסחם] וישנה לה בהר הבית שניה בחיל ואי איתא דהיקף הר הבית לא מהני היאך טלטלו פסחיהם לשם ולכן נ"ל לטלטול לא היה נרץ שום דבר לפי שמתן החזרה כל מה שהוא מוקף בדי מחילות הוא רה"י גמור. כמ"ש ברפ"ה דשבת. ושבות במקדש לא גזרו. ועוד כיון שהיה שם לפניו מהר הבית מקום לשמור שם שומרי המקדש למה לא יקרא הוקף לדירה מעיקרא. וכ"ש שלפנים הימנו העזרה עם כמה לשכות לכהנים ולויים עובדי עבודה הקדש. ואמנם נעטעם בנין הסורג היה אפשר לומר. שהוא לחזן בין כה לכה דפסחים. אלא שאין נ"ל שיהיה הבנין הזה פתי כן. כדשאלמא כי הוה הבנין בלאו הכי. היו מחלקים בין אלו ההדלות וחלוקות. אבל לעשות בנין בשביל כן לכתלמה זה אינו מן הנראה. כי לאחו טעם היו רכיבין הבדל בין כה לכה. אבל מה שג"ל בזה הבנין של הסורג. הוא מה שכתבתי כבר בס"ד דכפר זורח הבית סי' נ"ב שהוא לתחמק מקום והבדל בין העובדי כוכבים הנכנסין להסתכל בבית ה' ובין ישראל כוחה ששינוי צפ"ק דכלים [מ"ח] החיל מקודש ממנו שאין עובדי כוכבים ועמא מת נכנסין לשם. וממשה זו הקשיתי לשאל על הר"י אדרבנאל שפירשו ליחזקאל כי ח"ל העזרה החיצונה הראשונה. אמרו חכמים ו"ל שצבית שני היה עורת נשים ושנתו אותה גזוטרלות וראיתי את פירוש החכמי הנזכרים שהיתה העזרה הראשונה מיוחדת לנכרים להסתכל בבית ה'. וממ"ש שלמה בחפלתו. וגם אל הנכרי וגוי. ונראין דצריכה לדעתי כי הנה לעמוד לבה ייעודו הנביאים שילכו עמים רבים אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב לקבל תורתו ולכן היה ראוי שיחמד אליהם מקום מיוחד חיצוני ויותר מרוחק מהקודש ואולי שעל אותה עזרה תהיה עלייה מוקפת גזוטרלה לנשים כדצריכה ומחיינה רוחות מלמעלה והנכרים בעזרה מלמעלה וכי עכ"ל. ואילו זכר ולא שנת ממני דכלים. לא

האחד היה משמש יצאה נכנסין בשני השערים. וע"ק דהא מן החס דללו ב' השערים שגדרום היו משמשין כניסה ויציאה. ח"ל הרמז"ם בפירושו כפי ח"י כשנכנס הנכנס משער שושן. אינו הולך על שער חולדה אלא ללד שער טדי. וכן מקיש לכל הנכנס על שאר מהשערים. ע"כ. ומענה אין כאן יציאה כלל לשער טדי אלא לסימנה בעלמא נקטיה: ג לפנים ממנו סורג. נכתב הראב"ה [בספרו שכתבתי פרק ללעיל משנה ג'] ונראה שהסורג היה מקיף לכל

ציונים
ג לפנים ממנו סורג. ליה ע"ה יומא ט"ו ע"ה מ"י פ"ה מה' בית הנמירה הי"ג וי"ג פרוצות היו שם. ירושלמי שקלים פ"ו ה"ג:

שינויי נוסחאות
ג הו' שם. ד"ג ובס"ק יבשתיב ב' ה'.

ליקוטים
פ"ג ג ח"ט ד"ה לפנים וכו' דכנגדן ממש במקום של שערים וכו' הייב וכו' נ"ל וכלומר דהאי כנגדן היינו כנגדן ממש דמקומה של שערים שם היו משחוחיות ולא דמי להדיא דלמריב כ"ו דשנת לעין ל"ט מלאכות כנגד ל"ט מלאכה וכו' שבויה וכו' וכו' דבר' מן מכוון כנגד מן אחר והתורה הוסיף הכנה כדי לתקן ולא חזקן (ב"ד)

חידושי הגר"א
ג וי"ג פרוצות היו שם שפרצות כו' סי' ל"ב שער שם ה' מותר לעובד כוכבים ליכנס ומשם יחלין אסור לעובד כוכבים ליכנס לפיכך פרטו שם:

בית שאול
ג ב"ב ג' ב"ה ג' ב"ה ע"י ח"ט ע"י ש"ח ממש עזרה סי' ל"ב. ועיין ש"ס עינין דף כ"ב כה"ס ד"ה שהא דר"ק היעב.

מגיד משנה
ג ח"ט ד"ה גבוה ה' ואני תמה דהא בסוף פ"ה דפסחים תנן יצתה ב' [ניבן] ולק"מ לפי מ"ש בתמיד פרק ה' משנה ה' דשנים ללא נרץ הרבה לא חזרו במקדש. וא"כ לפסחים שהיה יורק החזיר וסורג עשו משום שאר טלטול וכו' הוא לקמן.

תפארת יעקב
י"ב את ה' והיה רק ציטוט שאין נכרי וטמא מת רשאיין ציבנים וע"י ספקי מוס' סי' י' וקדומה שט"ס שם וצ"ל מנו ה"ב' וכו' סי' ה"א"ש כאן ו"ע.

פירוש המשניות להרמב"ם

שער המשערים. וענין באילו עברו עליו את הדין. שעברו חק וענינים אין חוששין לדינים אלא פוסקין עליו שחטא ונתחייב אצלם נדוי ודברי רבי יוסי אמת. ג כשארם כגיע לפרצה באותן הפרצות כשתחזירה לשם וכו' ומה על כרחיה כלכותו יין כמו

מלאכת שלמה
נעשה לטלטול שנת ולזה היה גבוה עשרה טפחים כדין כל מחילה דהקף הר הבית לא מהני דהרי היקף יבסוף (פחה) [ישבן] ללא מהני ע"כ: [הגהות:] עיין פקח עיין סוף דף כ"ד. ועיין בסוף פ"ו

פירוש המשניות להרמב"ם

עברו עליו את הדין. אם הן אומרים לו כן, נראה כאלו חזרו עומו הדין ונדוהו שלא כהלכה: יתן בלבד שתשמע לדברי חבריך. והשמה משמע שהוא עשה שלא כדין ונרץ חסונה. והלכה כרבי יוסי: ג לפנים מחומת הר הבית: מצינה העשויה נקבים סורג, כמטה מסורגת בחבלים. והיא עשויה מדפי עץ ארוכים וקצרים שמרכיבין אותן זו על זו

תפארת ישראל

פחות. [ויראב"ה לא היה הסורג פתוח רק בלד מזרח. ולא ידענו מ"ל. גם הוא נגד הסורג. שהיו כל הנכנסין יוצאין דרך כל השערים דוחקין א"ע נפתח א. ופה הועילו רבי השערים והלא הכל וקוקים לפתח זה שבו. ואולי נחש שגראב"ה היה כל רוח המזרח או רוח צפון. לא מחשב יפה. דהרי כל עיקר עשייתו הוא לסוכן. שאין נכרי ועמא מת רשאיין לכנס לפניו חמתו כפ"ק דכלים [ב"ה] רפ"ט. ושם היה רק ג"ה. גם שיצא להין דרך הקנים הקום הקדש. ויראב"ה הניח לו עמא

י כ י

חזרו עברו עליו את הדין. אם הן אומרים לו כן, נראה כאלו חזרו עומו הדין ונדוהו שלא כהלכה: יתן בלבד שתשמע לדברי חבריך. והשמה משמע שהוא עשה שלא כדין ונרץ חסונה. והלכה כרבי יוסי: ג לפנים מחומת הר הבית: מצינה העשויה נקבים סורג, כמטה מסורגת בחבלים. והיא עשויה מדפי עץ ארוכים וקצרים שמרכיבין אותן זו על זו

י כ י
חזרו עברו עליו את הדין. אם הן אומרים לו כן, נראה כאלו חזרו עומו הדין ונדוהו שלא כהלכה: יתן בלבד שתשמע לדברי חבריך. והשמה משמע שהוא עשה שלא כדין ונרץ חסונה. והלכה כרבי יוסי: ג לפנים מחומת הר הבית: מצינה העשויה נקבים סורג, כמטה מסורגת בחבלים. והיא עשויה מדפי עץ ארוכים וקצרים שמרכיבין אותן זו על זו

י כ י

Toibinfeld, Shemu'el Yisakhar Dov

בעזהש"ת

ספר

זכרון שמואל

על מועדים

מאת הגאון הגדול המפורסם

בצדקתו ופרישותו הי חסיד והי עניו

מוה"ר שמואל יששכר דוב טויבענפעלד זצוקלה"ה

רב דקהל חרדים מאנסי יצ"ו

☆☆☆

יו"ל ע"י בני המחבר

פה מאנסי יצ"ו

שנת תשנ"ד לפ"ק

החורה שבעל פה, וכן מלינו שגזרו אז כמה גזירות שלא יבא להם שייכות עם הגוים, כדאי בגמ' (ע"ז ל"ג) דצ"ד של חשמונאים גזרו וכו'. וראיתי דבר חידוש בחת"ס שרשב"י גילה סודות החורה צל"ג בעומר, והקצ"ה גילה למשה סודות החורה בחנוכה, ע"כ, והענין בזה הוא, שאז נחגלה גילוי אור הגנוז, ואור הגנוז הוא העץ החיים, ועץ החיים ועץ הדעת סותרים זה"ז, וחכמת יונית הוא עץ הדעת עוב ורע, וכשמלחמים זאת זוכין לעץ החיים, ולכן בחנוכה שנלחו את החכמת יונית זכו לאור הגנוז, אז גילה השי"ת סודות החורה למשה, וכל זה היה מכוחו של יעקב ששמר את הפך של שמן. ודוגמת זה מלינו גם בחנוכה שלריך לשמור הקדושה מהקליפה, וכידוע מהאר"י ז"ל שלכך חסור ליהנות מנ"ח כדי שהקליפות לא יהיו מקדושת אור הנרות, שמצואר ברוקח גודל קדושת אורם שהוא מאור הגנוז המאיר בכל המקומות, ולכך מדליקין ל"ו נרות כנגד אור הגנוז ששימש ל"ו שעות, וזהו אורו של משיח, וע"ז כתיב וירא א' את האור כי עוב, (ע"י בארובה בבניי מאמר ד'), והרי זה ממש כענין יעקב ששמר שלא יהי להם אחיזה בקדושת החורה וכנ"ל ודו"ק.

ו] והנה עכשיו לנו עוסקים בסעודת דוד מלכה משיחא, ויש לקשר סעודה זו עם חנוכה בכמה אנפי, א] דהנה ביארנו דענין חנוכה הוא להעלות ולחקן אף המדרגות הנמוכות ולהכניסם לתוך הקדושה, וזה היה גם עבודת דוד המלך ע"ה, כדאי דודו היה עובד כל ימיו לעשות מליכה יוס, ומחול קודש, ולגלות מדת מלכות בעולם, ולעמיד לבוא יעציר מיחה מן העולם. ב] דהנה ביארנו דנס חנוכה היה על ידי מדת יוסף הצדיק, ומלינו דיוסף ויהודה שייכים לזה, כדכתיב (עמוס ע"ג) ונגש חורש בקולר ודרך ענבים צמושך הזרע, ואי' ע"ז צמדרש ונראשיה רבה ע' י"ג) חורש זה יהודה שנא' ארכיב אפרים יחרוש יהודה, קולר זה יוסף שנאמר והנה אנחנו מאלמים אלומים. ג] דמצואר בבני יששכר (מאמר סורה אור אור ע"ז) דחנוכה הוא הכנה לאורו של משיח כדכתיב ערכתי נר למשיח. ד] דאי' מהמגיד מקאזינץ זי"ע (ע"י בסוף ס' נר ישראל בהגות על רב האי גאון) כי נר חנוכה ונר שבת צחי' אחת הם, ולכן צמדו"ש ממשיכים נרו של שבת לחול, ונר חנוכה ג"כ מלוחה למעט מי', וזהו צחי' מלכות שעלי' כתיב רגלי' יורדות מות, להעלות הקדושה מכל המדרגות החסונות.

דרוש ד'

בו יבואר הענין שתקנו י"ג השתחויות כנגד י"ג פירצות שפרצו היונים. ויבואר מש"א היונים כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק בא' ישראל.

וישאלו אס הוא יודע איזה עטם, ויען ר' חיים אייזיק איך ווייס ניט, אצער ביי אונז האט מען ניט געפרעגע, ויאמר האדמו"ר מסקווירא זל"ל שהוא שמע עטם ש"לאעקע"

← 7 א] פעם אחת שאל אחד את האדמו"ר מסקווירא זל"ל, מהו העטם שאוכלים בחנוכה "לאעקעס", והי' שם הרה"ח ר' חיים אייזיק ע"ה ופנה אליו האדמו"ר זל"ל

← הוא מלשון "לאטע", היינו עלאי, והכוונה להשים עלאי על הי"ג פירלות שפרטו היונים בחומת בית המקדש, ע"כ. [וידוע העובדה, בחסיד אי של צעל החידושי הרי"ם שהי' גר בגאליציה והי' רגיל להיות בכל ר"ה אלל רבו, ואירע לו בשנה אחת שלא הי' יכול לנסוע, ובציתו לא הי' רוצה ליסאר צר"ה, ויחייש צדעתו שהיות שהי' סמוך לדזיקוב על כן יסע על ר"ה להרה"ק ר' אליעזר מדזיקוב זצ"ל, והנה בגאליציה המנהג לאכול בליל ר"ה "ראדישלעך", ויהי צעה עריכת השולחן בליל ר"ה ויאמר הרה"ק מדזיקוב זצ"ל ענינים ורמזים וגימטריאות על השם "ראדיש", והנה החסיד הלזה לא הי' רגיל לשמוע כזאת אלל רבו, ויצטל הדברים בלבו ויחשוב הלא כשיולאים ממדינת גאליציה אין המחלל הלזה נקרא בשם "ראדיש" ומה מקום יש לומר ד"ח כאלו, ויהי אחר חיזה זמן כשצא לפני רבו צעל החידושי הרי"ם ויחלל לפניו שלא הי' אפשר לצא אליו לר"ה, ויספר לו שהי' צר"ה אלל הרה"ק מדזיקוב, וישאלהו החי' הרי"ם האם שמע שם חיזה ד"ח, ויען ויאמר בלשון ציטול, שמע שאמר חיזה ד"ח על השם ראדיש, הלא אם יולאים מגאליציה ואין המחלל נקרא ראדיש בטלים כל דבריו, ויען החי' הרי"ם ויאמר, לדברך יש פקפוק על מה שמניחים ד' פרשיות בחפלין, שהרי חז"ל למדו הדבר מחיבת ולעטפת טע בכחפי שחיס פח באפריקי שחיס, ולדברך מי שאינו דר בכחפי ובאפריקי מהיכן יודע הוא איך לקיים מצות חפילין, הלא ודאי שהחורה מרמזת גם על לשון אחד, כי יש שצעים לשון ולכולם יש מקור, ולזאת לא תקשה יותר קושיות כאלו, ע"כ.]

[ב] וידהבין איך משימים עלאי, דהיינו איך

מתקנים הפירלות של היונים, נקדים, דהנה במס' מדות (פי"ג מ"ג) חנו, לפנים ממנו סורג וכו' ושלא עשרה פרלות היו צו שפירלות מלכי יון חזרו וגדרום וגזרו כנגדן י"ג השתחויות, ע"כ, והנה מדחקו י"ג השתחויות נגד הי"ג פרלות, נראה דהוא זה לעומת זה וכל השתחויה היא תיקון כנגד פירלה אחת, ולריך ציאר מהו התיקון בזה כנגד הפירלה. גם יש להבין למה פרטו היונים י"ג פרלות דוקא. גם יש להבין משאחז"ל (בראשית רבה פי"ג) שאמרו להם היונים כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק בחלקי ישראל. L

[ג] ונראה לצאר, דהנה בלעם אמר לבלק צנה לי צנה שצעה מזבחות והבן לי צנה שצעה פרים ושצעה חילים (במדבר כ"ג), ופי' רש"י שהוא כנגד הז' מזבחות שעשו האבות, והענין צנה הוא דהנה מספר שצעה מורה על הז' מדות שהם ז' ימי הבנין, [וזוהו הענין שצעה הוא היום השביעי, ושמעה היא השנה השביעית, ויוצל הוא בסוף השמעה השביעית, כמו שהאריך בזה החינוך (מזה ע"ט)], והנה ענין הקרבנות הוא להעלות הז' מדות אל שורשן, והשורש הם הג' ראשונות, וזהו לשון קרבן לקרב העולמות והאורות, וזהו ג"כ ענין מזבח, שהוא מצניס הרבה ומתחברים ונעשים אחד, ודבר זה עשו האבות ע"י הז' מזבחות שצנו, והנה בלעם רצה להפריד הקב"ה מכנסת ישראל, היינו שהקב"ה לא יקרא חלקי ישראל דייקה הלא חלקי כל העולם כולו בשורה, וכמבואר במדרש רבה (במדבר פי"ב) שטען ואמר לא נאה לך שחבא נעבד מע' אומות ולא מאומה אחת, ועל כן עשה ז' מזבחות והקריב שצעה פרים ושצעה חילים, שרצה להראות בזה שגם הוא אף שהוא מן האומות יכול לעשות מזבחות ולהקריב קרבנות, דהיינו שגם הוא יכול

לאחד ו
וא"כ ל
בזוה"ק
אקרה
דהיינו
כנסת
העולמו
באים
להאמו
לך לחלו
שהקב"ו
רצה כל
ההשפט
חלקבן

והנה ו
אמרו כ
באלקי
ישראל
בשורה.
ביהמ"ו
אחד גי
בשנת ח
גוי אחו
ובדאי
(זוכר ח"ו
שהחורו
והם כל
ישראל
כוונת ו
אומריכ
רבים ח
בחוכם
בישראל
ישראל

לאחד הפרודים ולקרב העולמות והנורות, וא"כ למה בחרת בישראל דייקא, וכן אי' צוה"ק (ח"ג קנח). על מה שאמר בלעם ואנכי אקרה "כה" היינו שרצה לעקור צחי' כה, דהיינו השכינה וכנסת ישראל, ורצה להפריד כנסת ישראל מהקצ"ה, כי התחברות של העולמות הוא הקצ"ה וכנס"י, וכל ההשפעות באים לישראל ועל ידם באה ההשפעה להאומות, כמו שאמר הקצ"ה לאברהם להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו (בראשית י"ז), היינו שהקצ"ה ייחד שמו רק על ישראל, וזה לא רצה בלעם וכל האומות כי רזנס הוא לקבל ההשפעה בעצמם, וכמו שהאריך בזה מהר"ש אלקבץ בהקדמתו לספר מנחת הלוי על מגילת אסתר.

והנה גם היונים רצו לבטל את זאת, וגם הם רצו לקבל ההשפעה בעצמם, על כן אמרו כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק באלקי ישראל, היינו שלא רצו שיהי' אלקי ישראל דייקא, רק אלקי כל העולם כולו בשוה. ועל כן עשו י"ג פרעות בחומת ציהמ"ק, מפני שרצו לעשות פירצה בצחי' אחד גי' י"ג, דהנה אנו אומרים (בהפלת מנחה בשנה) אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, ושמך אחד מוסב על התורה, וכדאי' קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא (זוהר ח"ג ע"ג), בצחי' שלהבת הקשורה בפחילה שהתורה היא השמן ונפש ישראל הפחילה, והם רצו לבטל אחדות זה ולהפריד את כנסת ישראל מהקצ"ה. ולכן בימי חנוכה שמתבטל כוונת הרשעים ונעשה יחוד הקצ"ה וכנס"י, אומרים בהפטורה בשבת חנוכה ונלוו גוים רבים אל ה' ציוס ההוא והיו לי לעם ושכנתי בצוכך וגו', היינו שהשראת השכינה תהי' בישראל, ואומות העולם יהיו עפלים אל ישראל, דזכו להיפוך ממה שרצו היוונים.

ודבר פלא, כי הנה ראינו במדרש (בראשית י"ג פ' י"ט) שדרש על הפסוק (עמוס ג') כי לא יעשה ד' אלקים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים, יעקב זיוג שנים כנגד שנים ומשה זיוג שנים כנגד שנים, יהודה כנגד מלכות בבל, זה נמשל כארי וזה נמשל כארי, זה נמשל כארי גור אריה יהודה, וזה נמשל כארי קדמייתא כאריה, ציד מי מלכות בבל נופלת ציד דניאל שהוא צא משל יהודה. בנימן כנגד מלכות מדי, זה נמשל כזאב וזו נמשלה כזאב, זה נמשל כזאב בנימן זאב יטרף וגו', וזו נמשלה כזאב וארו חיוה אחרי חנינה דמיה לדב ר' חנינא אמר לדב כחיב דב היה שמה וכו', ציד מי מלכות מדי נופלת ציד מרדכי שהוא צא משל בנימין. לוי כנגד מלכות יון, זה שצט שלישי וזו מלכות שלישיה, זה אוחיותיו משולשין וזו אוחיותיה משולשין, [וראינו כחוב שגם לורה האוחיות דומים זה לזה שהגו"ן דומה ללמ"ד אלא שסדר האוחיות בלוי הוא להיפוך מציון], אלו חוקעי קרנים ואלו חוקעי סולפירים, אלו לוצשי כובעים ואלו לוצשי קיסים, אלו לוצשי מכנסים ואלו לוצשי פמלליא, אלו מרובים באוכלסין ואלו מועטין באוכלסין באו מרובים ונפלו ציד מועטין, באיזו זכות מצרכתו של משה שנא' מחן מחנים קמיו, ציד מי מלכות יון נופלת ציד בני חשמונאי שהם משל לוי. יוסף כנגד מלכות אדום, זה בעל קרנים וזה בעל קרנים, זה בעל קרנים צכור שורו הדר לו, וזה בעל קרנים ועל קרניא עשר די בראשה, זה פירש מן הערוה וזה נדבק בערוה, זה חס על כבוד אביו וזה ביזה על כבוד אביו, זה כחיב צו את האלקים אני ירא וזה כחוב צו ולא ירא אלקים, ציד מי מלכות נופלת ציד משות מלחמה שהוא צא משל יוסף, ע"כ, הרי מבואר דלוי הוא כנגד יון, ולפי דברינו יומתק מאד, כי מבואר במדרש פ' שמות י"ג